

ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑ: Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Περικλέους Ε.

Λειτουργός Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και Σύμβουλος Περιβαλλοντικής
Εκπαίδευσης Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου E-Mail
elena_perikleous@yahoo.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ενεργός πολιτότητα, στην εποχή των παγκόσμιων κρίσεων αποτελεί μια αναγκαιότητα και στην εποχή μας έχει αναδυθεί ως όρος εξαιρετικά σημαντικός. Η αποτυχία του κράτους από τη μια και της ελεύθερης οικονομίας από την άλλη, έχουν ανοίξει το δρόμο για τον ενεργό πολίτη, ο οποίος δυναμικά και κριτικά, συμμετέχει τόσο σε επίπεδο λήψης, όσο και σε επίπεδο εφαρμογής των αποφάσεων, σε όλα όσα τον αφορούν και καθορίζουν το παρόν, αλλά κύρια το μέλλον του. Καθοριστικός είναι πιστεύουμε ο ρόλος της εκπαίδευσης, και δει της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην κατεύθυνση της καλλιέργειας δεξιοτήτων ενεργού πολιτότητας. Χρησιμοποιώντας στρατηγικές, που επικεντρώνονται στη δράση γιατί η αλλαγή θεωρείται κυρίαρχος σκοπός, που αναπτύσσουν κριτική σκέψη γιατί θεωρούν πως η εκπαίδευση πρέπει να είναι ιδεολογικά συνειδητοποιημένη και κοινωνικά κριτική, που στηρίζονται σε δημοκρατικές αρχές και διαδικασίες, ολιστικές γιατί μπορεί το όλο να αποτελείται από διασυνδεδεμένα μέρη μεν αλλά το σύνολο είναι σαφέστατα πιο σημαντικό, που στηρίζονται στο διεπιστημονικό και το πολυεπιστημονικό μοντέλο, γιατί υπάρχουν διασυνδέσεις ανάμεσα στις διάφορες αντιλήψεις και προσεγγίσεις . Με αυτά τα δεδομένα προσέγγισης νομιμοποιούμαστε να ισχυριστούμε πως η Π.Ε τόσο γνωστικά όσο και πρακτικά θα μπορούσε να οδηγήσει στην ενεργό πολιτότητα, μέσα από αυτό που ονομάζουμε «Περιβαλλοντικό αλφαριθμητισμό»

ACTIVE CITIZENSHIP: THE CHALLENGE OF OUR ERA AND THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

Perikleous E.

Pedagogical Institute and Environmental Education Councilor, Ministry of Education
and Culture Cyprus E-Mail elena_perikleous@yahoo.com

ABSTRACT

Active citizenship at the time of global crises is a necessity, hence in our era it has risen as an extremely important term. The failure of the governments and liberal economy has driven our society towards the figure of the active citizen as a way out of the crisis. An active citizen who is engaged both in taking and implementing decisions in an active and reflective way, on all issues that have to do with the citizens present conditions of living, but especially with the future. Education in general and Environmental Education in particular should play an outstanding role towards

developing active citizenship's skills and abilities. Using strategies that are focused in action since change is the ultimate aim, strategies that develop critical thinking since it is our believe that education ideologically and socially aware, democratic and holistic strategies since the whole may be the sum of the parts, but it is far more important to view things holistically, strategies that are based both on the interdisciplinary and the multidisciplinary model as interconnections exists between various perspectives.

Under those terms we are legitimated to argue that E.E. both theoretically and practically may lead to active citizenship through environmental literacy.

Εισαγωγή

Η έννοια της πολιτότητας και αυτό που ονομάζουμε «σωστός πολίτης» ανάγεται στην εποχή του Αριστοτέλη ο οποίος όρισε το σωστό πολίτη, ως εκείνο το άτομο που εμπλέκεται στα κοινά. Από τότε φυσικά, παρόλο που έχουμε διανύσει πολύ χώρο και χρόνο εν τούτοις η έννοια του πολίτη αποτελεί ακόμα αντικείμενο αντιπαλότητας και η ποικιλία των ορισμών που παίρνει έχει να κάνει σε μεγάλο βαθμό και με τις ανάγκες της εποχής, αλλά πρωτίστως με τις ανάγκες όσων εξουσιάζουν.

Βλέπουμε λοιπόν την έννοια της ενεργού πολιτότητας στο ταξίδι της στο χρόνο να ανεβοκατεβαίνει στην ατζέντα των Κυβερνήσεων ανάλογα με τη περίοδο που διανύουμε και τη δύναμη που έχει στη συγκεκριμένη περίοδο το κοινωνικό κράτος.

Η ενεργός πολιτότητα στην εποχή μας έχει αναδυθεί ως όρος εξαιρετικά σημαντικός, παρόλα αυτά είναι εμφανής και η προσπάθεια αποδυνάμωσής της. Αν η ενεργός πολιτότητα χάσει τη δυναμική της, μετατρέπεται απλά σε άλλο ένα στήριγμα της όποιας διακυβέρνησης, δίνοντας πίστωση χρόνου σε μια αποτυχημένη υπάρχουσα κατάσταση, η οποία την χρησιμοποιεί ανερυθρίαστα ως άλλοθι.

Η ενεργός πολιτότητα, στην εποχή των παγκόσμιων κρίσεων αποτελεί μια αναγκαιότητα, η αποτυχία του κράτους από τη μια και της ελεύθερης οικονομίας από την άλλη, έχουν ανοίξει το δρόμο για τον ενεργό πολίτη, ο οποίος δυναμικά και κριτικά, συμμετέχει τόσο σε επίπεδο λήψης, όσο και σε επίπεδο εφαρμογής των αποφάσεων, σε όλα όσα τον αφορούν και καθορίζουν το παρόν, αλλά κύρια το μέλλον του.

Καθοριστικός είναι πιστεύουμε ο ρόλος της εκπαίδευσης, και δει της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην κατεύθυνση της καλλιέργειας δεξιοτήτων ενεργούς πολιτότητας.

I. ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑ

1.1. Αντ-ορισμός: Τι δεν είναι ενεργός πολιτότητα.

Σε μια προσπάθεια να ορίσουμε την έννοια της πολιτότητας και του ενεργού πολίτη θα ήταν καλό να αναφερθούμε στο παράδειγμα της Αυστραλίας, η οποία προσπαθεί μέσα από επίσημα εκπαιδευτικά και άλλα προγράμματα να δημιουργήσει στο μυαλό των πολιτών της την έννοια του ενεργού πολίτη, ως του πολίτη εκείνου που «αυτοκυβερνάται και αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεων του, άρα μειώνεται η εξάρτηση του από το κράτος» (Warburton et al, 2003, p. 774).

Ουσιαστικά εκείνο που προσπαθεί το κράτος να παγιώσει στην αντίληψη του κόσμου, είναι πως εκείνος που παίρνει κοινωνικά οφέλη ως αποτέλεσμα της λειτουργίας του κοινωνικού κράτους, οφείλει μέσα από την εθελοντική συμμετοχή του σε κοινοτικά προγράμματα να το ανταποδώσει. Στα πλαίσια αυτά άρχισε να λειτουργεί και ένα σύστημα ποινών και προστίμων για τα άτομα που αρνούνται να συνεισφέρουν!(Bessant, 2000, as cited in Warburton et al, 2003).

Ο ενεργός πολίτης υπό αυτούς τους όρους είναι εκείνος που συνεισφέρει στην κοινότητα για να έχει δικαίωμα να απολαμβάνει κοινωνικά ωφελήματα.. Με το κτίσιμο αυτής της έννοιας του ενεργού πολίτη εκείνο που κάνει ουσιαστικά η κυβέρνηση είναι να αποποιείται των ευθυνών της σε σχέση με το κοινωνικό κράτος. Στόχος λοιπόν του κράτους, ο οποίος και αποτελεί μέγιστο κίνδυνο για την έννοια της πολιτότητας όπως θα την διαπραγματευτούμε στη συνέχεια, είναι ο ενεργός, αλλά υπό όρους και όρια πολίτης. Στοχεύει σε ένα τύπο ενεργού πολίτη ανελεύθερου, ο οποίος να λειτουργεί με τρόπους και σε χώρους στους οποίους τον διοχετεύει το κράτος για να καλύψει τα δικά του ελλείμματα.

1.2. Ορισμός: Τι είναι ενεργός πολιτότητα.

Αν επιχειρήσουμε να αποδώσουμε με ορισμό την έννοια του ενεργού πολίτη θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε στους ακόλουθους ορισμούς:

«Το να είσαι πολίτης σημαίνει να συμμετέχεις» (Barber, 1984, σελ 85)

«Ο πραγματικός πολίτης διαδραματίζει ενεργό και ολοκληρωμένο ρόλο στα θέματα που αφορούν την κοινότητα του» (Dagger, 1981, σελ. 720)

«Μόνο όταν κάποιος βγαίνει από το σπίτι του στον κοινό χώρο είναι που ξεκινά ο διάλογος της πολιτότητας» (Kingwell, 2000, σελ 41)

Συμφωνούμε πως εκείνο που διαμορφώνει την έννοια της πολιτότητας είναι η ενεργός συμμετοχή, και πως το κλειδί στην επιτυχία της ανάδειξης ενεργών πολιτών είναι η εμμονή στη διαδικασία και όχι το αποτέλεσμα αυτό κάθε αυτό (Glover T., 2004).

Την έννοιας της πολιτότητας (citizenship) πιο συγκεκριμένα θα μπορούσαμε να την οριοθετήσουμε ως αποτελούμενη από τα ακόλουθα συστατικά στοιχεία: τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, τη συνειδητοποίηση της άποψης πως ο πολίτης κυβερνά και κυβερνάται, την αίσθηση ταυτότητας, , την αποδοχή των κοινωνικών αξιών, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων.

1.3. Διαστάσεις: Μοντέλα ενεργού πολιτότητας

Για να κινηθούμε ένα βήμα πέρα από το γενικό και αόριστο ορισμό θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τις 3 διαστάσεις της ενεργού πολιτότητας.

Ηθική πολιτότητα (Ethical citizenship): Η ηθική πολιτότητα διασυνδέει την ενεργό συμμετοχή με την αναζήτηση του κοινού καλού. Χωρίς να σημαίνει σε καμία περίπτωση πως καλείται το άτομο σε μόνιμη βάση να θυσιάζει το προσωπικό συμφέρον για το κοινό καλό, αλλά ότι το άτομο έχει την εξυπνάδα να θυσιάσει κάποια από τα προσωπικά του συμφέροντα για να σώσει τα υπόλοιπα. (Tocqueville's, 1969, as cited in Glover, 2004)

Συνδυασμένη πολιτότητα (Integrative citizenship): όπου γίνεται αναφορά σε μια πιο πλατιά σφαίρα συμμετοχικής δραστηριότητας, πέρα από τα πολιτικά ινστιτούτα και τις πρακτικές. Η Συνδυασμένη πολιτότητα συνυπολογίζοντας τους 6 ρόλους των ατόμων (ερευνητής, ηθική οντότητα, ιδιοκτήτης/καταναλωτής, οικονομικός παράγοντας/εργαζόμενος, πολιτιστική οντότητα, συναισθηματική οντότητα (Kingwell, 2000, as cited in Glover, 2004), ισχυρίζεται πως μέσα από την πολιτότητα γίνεται ένα συγκερασμός των 6 αυτών ρόλων και το άτομο εντάσσεται λειτουργικά και ενεργά στην κοινότητα του.

Εκπαιδευμένη πολιτότητα (educative citizenship): Στη διάσταση αυτή η ενεργός πολιτότητα απαιτεί από το άτομο να δει τον εαυτό του πέρα από ένα σύνολο των διαφόρων ρόλων που έχει να διαδραματίσει και να εξελίξει το διανοητικό

(πνευματικό), πρακτικό και ηθικό μέρος της προσωπικότητας του..Το άτομο στη διάσταση αυτή εκτίθεται σε μια ποικιλία από απόψεις και πιστεύω και βαθαίνει η αίσθηση της διασύνδεσης με τα άλλα μέλη της κοινότητας. Στην πορεία ξεπερνά το στενά ατομικό συμφέρον και διασυνδέει το προσωπικό με το κοινωνικό.(Dagger, 1997, as cited in Glover, 2004)

Οι τρεις αυτές διαστάσεις της πολιτότητας συνυπάρχουν φτιάχνοντας την πλούσια υφή της κοινότητας. Η κάθε διάσταση μπορεί να λειτουργήσει ταυτόχρονα και ως σταθμός για την επόμενη, έτσι ώστε να μετακινηθούμε από την ηθική διάσταση, στη συνδυασμένη και να καταλήξουμε στην εκπαιδευόμενη η οποία μπορεί να αποτελέσει και τον τελικό αλλά όχι τον μοναδικό μας στόχο. Η ατομική πορεία του ατόμου το οποίο συλλογικά εμπλέκεται στα της κοινότητας του ακολουθεί τον εξελικτικό αυτό δρόμο.

Ο Glover (2004) έχει καταλήξει σε ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον γραμμικό μοντέλο πολιτότητας, όπου μετακινούμαστε από μια αίσθηση της κοινότητας –Διάθεση για δράση- (Sense of community- Attitude), στην υπευθυνότητα-Κίνητρο για δράση- (Responsibility- Motivation) και καταλήγουμε στην ενεργό συμμετοχή- Συμπεριφορά- (Participation- Behavior).

Μέσα από το γραμμικό αυτό μοντέλο πολιτότητας, το οποίο στηρίζεται στις 3 διαστάσεις της πολιτότητας οι οποίες αναπτυχθηκαν πιο πάνω, ο Glover (2004) προχωρεί στο να καθορίσει 3 τύπους πολίτη, οι οποίοι δε λειτουργούν ούτε ανταγωνιστικά, ούτε και αποκλειστικά, αλλά αντίθετα αλληλοσυμπληρώνονται ολοκληρώνοντας την εικόνα της πολιτότητας. Ο «Κοινοτικός» (communal), ο «Υπεύθυνος» (responsible) και ο «Συμμετοχικός» (participatory)

Από τα πιο πάνω, προβάλλει έντονα η έννοια της πολιτότητας όχι ως δικαιώματος αλλά ως ευθύνης. Δεν είναι πλέον επαρκής η άποψη του φιλελεύθερου ατομικισμού για την πολιτότητα, την οποία αντιμετωπίζει κυρίως ως διεκδίκηση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Το να αντιμετωπίζεται Αντιμετωπίζεται με άλλα λόγια την πολιτότητα ως ένα στάτους το οποίο ο πολίτης οφείλει να διεκδικήσει.

Άλλα θεωρητικά πλαίσια (Communitarian) αντιμετωπίζουν την πολιτότητα ως άσκηση, όπου τα συμφέροντα της ευρύτερης κοινότητας αποτελούν προτεραιότητα. (Oldfield, 1999, as cited in Lawson, 2001)

II. Εκπαίδευση και Ενεργός Πολιτότητα

2.1. Ποια Εκπαίδευση;

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Πολιτότητας (Institute of citizenship), η ενεργός πολιτότητα μπορεί να περιγραφεί ως ακολούθως:

«Η ενεργός πολιτότητα μπορεί να είναι τόσο άμεση όσο να βοηθάς ένα γείτονα και τόσο προκλητική όσο να οργανώνεις μια καμπάνια.

Σε μερικούς έρχεται φυσικά και αβίαστα ως αποτέλεσμα ίσως Οικογενειακής παράδοσης, μιας τυχαίας συνάντησης ή ενός εμπνευσμένου δασκάλου. Για τους πιο πολλούς όμως χρειάζεται ενθάρρυνση, άσκηση, ανάπτυξη και πληροφόρηση»

Στα πλαίσια της ανάγκης για ενθάρρυνση, άσκηση, ανάπτυξη και πληροφόρηση είναι που εντοπίζουμε και το ρόλο της εκπαίδευσης. Δε μας ενδιαφέρει η κινητοποίηση των μαθητών να προσφέρουν εθελοντική εργασία και να εμπλακούν ενεργά για να καλύψουν τα κενά που αφήνει λόγω αδυναμιών και ελλείψεων το κράτος προνοίας, γιατί αυτό απλά δίνει υποστήριξη στα κοινωνικά δεδομένα και τις κοινωνικές δομές για να παραμείνουν ως έχουν. «Μας ενδιαφέρει η κριτική και πληροφορημένη

συμμετοχή σε δημοκρατικές πολιτικές αντιπαραθέσεις και η δράση» (Harper, 1992, as cited in Lawson, 2001, p. 166)

Για ποιας μορφής εκπαίδευση που να ενθαρρύνει τη συμμετοχή και την ενεργό εμπλοκή μιλούμε όμως, όταν είναι δεδομένο, πως με τη συμμετοχή των πολιτών, η κυβέρνηση, η όποια κυβέρνηση εκείνο που σαφέστατα επιδιώκει είναι τη νομιμοποίηση της και την κοινωνική τάξη για να ενδυναμώσει το status quo.

Επιδιώκουμε μια εκπαίδευση για τον αυριανό πολίτη που να διαφοροποιεί τους παρόντες κοινωνικούς διακανονισμούς οι οποίοι σαφέστατα δυσλειτουργούν-αλλιώς δε θα αντιμετωπίζαμε την πολυεπίπεδη κρίση την οποία αντιμετωπίζουμε- και να αλλάξει τον τρόπο που οι πολίτες κατανοούν και αντιμετωπίζουν τα διάφορα κοινωνικά ινστιτούτα.

Πώς όμως το πετυχαίνουμε αυτό; Εκείνο που σαφέστατα χρειάζεται είναι οι μαθητές να αναπτύξουν μέσα από την εκπαίδευση αξίες και δεξιότητες απαραίτητες για τον ενεργό πολίτη. Δεξιότητες και αξίες που θα εμποδωθούν μέσα από τη συντονισμένη δουλειά του σχολείου, των γονιών και της κοινότητας. Η συμμετοχή για την επίλυση συγκεκριμένου προβλήματος, φτιαχτού ή πραγματικού, προσφέρει στους μαθητές δεξιότητες που βρίσκουν εφαρμογή σε άλλες πιο πολύπλοκες περιπτώσεις και άλλα περιεχόμενα, φτάνει στην πορεία να ενθαρρύνονται να συζητήσουν, να αμφισβητήσουν και να κριτικάρουν τις υπάρχουσες καταστάσεις.

Δεν επιζητούμε από τους μαθητές μας να γίνουν ικανοί απλά να διεκδικούν τα κοινωνικά τους δικαιώματα αλλά τα δικαιώματα τους ως πολίτες. Εξάλλου αυτό είναι που διακρίνει τους ενεργούς από τους παθητικούς πολίτες. Ο Marshall (1981) έχει κάνει το διαχωρισμό αυτό και έχει διαχωρίσει τις δύο αυτές μορφές δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα του πολίτη παρόλο που είναι ατομικά χρησιμεύουν και χρησιμοποιούνται για να δημιουργούν ομάδες, συνδέσμους, οργανώσεις και κινήσεις διαφόρων ειδών, ενώ τα κοινωνικά δικαιώματα εξαντλούνται στην αποδοχή των κοινωνικών και κρατικών υπηρεσιών. Υπάρχει φυσικά και μια σαφής διασύνδεση ανάμεσα στα κοινωνικά δικαιώματα και τα δικαιώματα του πολίτη, καθώς μέσα από την οριοθέτηση των δικαιωμάτων του πολίτη είναι που αποκτά κάποιος πολιτικά δικαιώματα και στη συνέχεια μέσα από τα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία χρησιμοποιεί ως δύναμη, είναι που εγκαθιδρύει και διαφυλάσσει τα κοινωνικά του δικαιώματα (as cited in Evans et. al, 2004)

Η έλλειψη εμπλοκής των νέων και η αποσύνθεση των κοινωνικών δομών έχει επαναφέρει έντονα τη συζήτηση γύρω από την αναγκαιότητα οι μαθητές, οι νέοι να εκπαιδεύονται στην κατεύθυνση της ενεργού πολιτότητας μέσα από την προσφορά τόσο γνώσεων, όσο και δεξιοτήτων. Έρευνες που έχουν γίνει στην κατεύθυνση της αξιολόγησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων υποδεικνύουν πως μέσα από επίσημα και υποχρεωτικά προγράμματα αγωγής του πολίτη εκείνο που επιτυγχάνεται είναι κυρίως η βελτίωση των γνώσεων και όχι η αλλαγή των στάσεων (Niemi et. al (1999), Delli et al.(1996)Maitles (2000), as cited in Morris et. Al (2003)) Με αυτά τα δεδομένα είναι που στρεφόμαστε και στην πιθανότητα καλλιέργειας στάσεων και δεξιοτήτων που καθορίζουν τον ενεργό πολίτη μέσα από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση καθώς το ζητούμενο είναι η αλλαγή των διαθέσεων και της κουλτούρας.

Το ερώτημα είναι μπορεί; Και αν ναι πώς; Να αλλάξει η εκπαίδευση την πολιτική κουλτούρα σε μια χώρα; Όπως ισχυρίζεται και ο Crick (1998) στη έκθεσή του, η οποία και στάθηκε η κύρια αιτία για την υιοθέτηση ως επίσημου μαθήματος της αγωγής του πολίτη στο εθνικό αναλυτικό του Ηνωμένου Βασιλείου:

« Δε στοχεύουμε σε τίποτα περισσότερο από την αλλαγή της πολιτικής κουλτούρας αυτής της χώρας, τόσο τοπικά όσο και εθνικά:για να μπορούν οι άνθρωποι να σκέφτονται για τον εαυτό

τους ως ενεργοί πολίτες, πρόθυμοι, ικανοί και επαρκείς να έχουν επίδραση στη δημόσια ζωή, με τις κριτικές εκείνες ικανότητες να ζυγίζουν τα στοιχεία προτού μιλήσουν και δράσουν. Για να αναπτύξουμε ή να επεκτείνουμε δραστηριότητες στους νέους ανθρώπους ό,τι καλύτερο υπάρχει σε σχέση με την κοινοτική συμμετοχή και τη δημόσια προσφορά, και να τους καταστήσουμε ατομικά ικανούς να βρίσκουν νέους τρόπους εμπλοκής και δράσης» (as cited in Potter, 2002, p. 57)

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες πέρα από το επίσημο αναλυτικό και η εμπλοκή σε εθελοντικές οργανώσεις θεωρούνται εξαιρετικά σημαντικές στη διαμόρφωση των αυριανών πολιτών, στηριζόμενη σε δύο δεδομένα, την εθελοντική φύση τέτοιων προγραμμάτων και το γεγονός πως οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη διαχείριση μιας ομάδας που συζητά, λαμβάνει αποφάσεις, επιλύει προβλήματα (Beck et.al(1982)Entwhistle (1971) as cited in Morris et. Al (2003)).

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε στο σημείο αυτό πως υπάρχει μια εξ' ορισμού αντίθεση με το να διδάσκεται ή καλύτερα να καλλιεργείται η πολιτότητα στα σχολεία καθώς στα σχολεία υπάρχει σαφέστατα έλλειψη δημοκρατικότητας και καλλιέργεια της αποδοχής της αυθεντίας.

Από την άλλη: «Η συμπερίληψη αξιών κοινής δέσμευσης στην εκπαίδευση μέσα από τη συμμετοχή σε κοινοτική δράση αναμένεται πως θα ενθαρρύνει την ίδια συμπεριφορά με την ενεργό συμμετοχή των ενηλίκων»(Morris et. Al (2003), σελ. 184).

2.2.Γιατί Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Ενεργό Πολιτότητα;

Στην προσπάθεια καλλιέργειας της ενεργού πολιτότητας, υπογραμμίζουμε το ρόλο και τις δυνατότητες της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης η οποία είναι από τη φύση της δημοκρατική και πέρα από αυθεντίας. Με τη συμπερίληψη στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της δράσης στην κοινότητα, την οποία τα παιδιά θα σχεδιάζουν και θα κατευθύνουν, πιστεύουμε πως θα μπορέσει να λειτουργήσει θετικά προς στην κατεύθυνση της ενεργού συμμετοχής.

Εκείνο που θα μπορούσαμε να επισημάνουμε ως ενισχυτικό στη σχετική επιχειρηματολογία μας είναι η εξέλιξη των μεθόδων με τις οποίες προσεγγίζονταν τα περιβαλλοντικά θέματα στην εξέλιξη του χρόνου. Στα πρώτα χρόνια η Π.Ε. στηριζόταν κυρίως στη μετάδοση επιστημονικών δεδομένων καθώς αντιμετωπιζονταν τα περιβαλλοντικά θέματα ως θέματα έλλειψης πληροφόρησης, στην πορεία μετατράπηκαν σε προβλήματα σύγκρουσης συμφερόντων ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση και άρχισαν να μπαίνουν στην Περιβαλλοντική εκπαίδευση στοιχεία όπως αυτά της ενεργούς συμμετοχής και της επίλυσης προβλήματος, για να καταλήξουμε σήμερα, που τα περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν γίνει αποδεκτά ως προβλήματα που προκύπτουν από τη σύγκρουση ανάμεσα σε διαφορετικά ανθρώπινα συμφέροντα η Π.Ε να επικεντρώνεται σε διαδικασίες συμμετοχικές και δημοκρατικές καθώς αντιμετωπίζεται πρωτίστως μέσα από μια συγκρουσιακή οπτική γωνία. Χρησιμοποιούνται στρατηγικές που επικεντρώνονται στη δράση γιατί θεωρούν ως κυρίαρχο σκοπό τη συνολική αλλαγή, που αναπτύσσουν κριτική σκέψη γιατί θεωρούν πως η εκπαίδευση πρέπει να είναι ιδεολογικά συνειδητοποιημένη και κοινωνικά κριτική, που στηρίζονται σε δημοκρατικές αρχές και διαδικασίες, ολιστικές γιατί μπορεί το όλο να αποτελείται από διασυνδεδεμένα μέρη μεν αλλά το σύνολο είναι σαφέστατα πιο σημαντικό, που στηρίζονται στο διεπιστημονικό και το

πολυεπιστημονικό μοντέλο, γιατί υπάρχουν διασυνδέσεις ανάμεσα στις διάφορες αντιλήψεις και προσεγγίσεις (UNECE, 2003).

Με αυτά τα δεδομένα προσέγγισης νομιμοποιούμε να ισχυριστούμε πως η Π.Ε τόσο γνωστικά όσο και πρακτικά θα μπορούσε να οδηγήσει στην ενεργό πολιτότητα, μέσα από αυτό που ονομάζουμε «Περιβαλλοντικό αλφαριθμητισμό»:

«τις γνώσεις για, και τις διαθέσεις απέναντι στο περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά θέματα, δεξιότητες και κίνητρα να εργαστεί για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και ενεργό εμπλοκή στην προσπάθεια διατήρησης μιας δυναμικής σχέσης ανάμεσα και ισορροπίας, ανάμεσα στη ποιότητα ζωής και την ποιότητα του περιβάλλοντος»

(Disinger & Roth, as cited in Scoullos & Malotidi, 2004)

Η ανάπτυξη της πολιτότητας στηρίζεται κύρια σε τρία επίπεδα: Την κοινωνική υπευθυνότητα, την κοινοτική συμμετοχή και τον πολιτικό αλφαριθμητισμό.

Θα επικεντρωθούμε στον πολιτικό αλφαριθμητισμό που δε περιορίζεται στην πολιτική γνώση, αλλά έχει να κάνει κύρια με το πώς οι μαθητές γίνονται αποτελεσματικοί στη δημόσια ζωή, μέσα από γνώσεις, δεξιότητες και αξίες. Όταν αναφερόμαστε στη δημόσια ζωή εννοούμε «τη ρεαλιστική γνώση και την προετοιμασία για την επίλυση διαφορών και συγκρούσεων, καθώς και τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με την καθημερινότητα, αλλά που εμπερικλείουν πτυχές που σχετίζονται με οικονομικά, κοινωνικά και ατομικά προβλήματα» (Potter, 2002, σελ. 60)

Αυτά τα τρία επίπεδα ενυπάρχουν στην Π.Ε., μια Π.Ε. η οποία στοχεύει μέσα από την ευαισθητοποίηση και την πληροφόρηση, να οδηγήσει τους μαθητές στην επίγνωση και μέσα από τη συλλογικότητα και την ενεργοποίηση, να τους οδηγήσει στη συμμετοχή. Αναφερόμαστε με άλλα λόγια σε μια μορφή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που θα οδηγήσει μέσα από την επίγνωση στη συμμετοχή (βλ. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση). Στοιχεία που μπορούν κατ' αναλογία να συστρατευτούν με την κοινωνική υπευθυνότητα, την κοινοτική συμμετοχή και τον πολιτικό αλφαριθμητισμό που λειτουργούν ως προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της πολιτότητας.

Επαναφέρουμε εν κατακλείδι λοιπόν την πεποίθησή μας πως μπορεί η Π.Ε. να οδηγήσει στην ανάδυση του ενεργού πολίτη και να συνδράμει στην κοινωνία των πολιτών.

Επίλογος

Ζούμε στην εποχή που η ενεργός πολιτότητα αντιμετωπίζεται ως πρόκληση. Μια πρόκληση που έχει τη δυνατότητα να ανατρέψει τις όποιες γκρίζες προβλέψεις που κατά καιρούς διατυπώνονται για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Η πρόκληση αυτή μπορεί να συναντήσει την υλοποίηση της μέσα από παιδευτικές διαδικασίες, τόσο επίσημες όσο και ανεπίσημες, καθώς μέσα από την παιδεία είναι που είτε πυροδοτούνται είτε κατευνάζονται οι κοινωνικές ανατροπές.

Επενδύουμε στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, ως μια εκπαιδευτική κατεύθυνση που διαθέτει τη δυνατότητα να μετουσιώσει σε πράξη το όραμα του ενεργού πολίτη.

Αν στοχεύουμε σε ένα πολίτη ατομικά ικανό να βρίσκει νέους τρόπους εμπλοκής και δράσης τόσο στην κοινοτική συμμετοχή του, όσο και στη δημόσια προσφορά του, τότε σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να αρκεστούμε σε ένα «ενεργό πολίτη» του οποίου η εμπλοκή και η δράση θα διοχετεύεται σε κατευθύνσεις κάλυψης των κρατικών κενών.

Θέλουμε τον πολίτη του αύριο να θεωρεί τη γειτονιά του, την πόλη του, τη χώρα του, τον πλανήτη του, ως το σπίτι του. Το θέλουμε να νοιάζεται και να αναλαμβάνει δράση για όλα τα κακώς κείμενα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Barber B (1984) Strong Democracy: Participatory politics for a new age University of California Press

Dagger R. (1981) Metropolis, memory and citizenship Journal of Political science 25(4) 715-734

Evans T., Harris J., (2004) Citizenship, social inclusion and confidentiality British Journal of Social Work 34, 69-91

Glover T. (2004) The “Community” Center and the social construction of Citizenship Leisure Sciences 26:63-83 Taylor and Francis

Lawson H., (2001) Active citizenship in schools and in the community The Curriculum Journal Vol. 12 No. 2 Summer 2001 163-178

Morris Z., John P., Halpern D., (2003) Compulsory citizenship for the disenfranchised: benchmarking students, schools, and social political attitudes before citizenship order The Curriculum Journal Vol. 14 No. 2 Summer 2003 181-199

Potter J., (2002) The challenge of Education for active citizenship Education and Training, vol. 44, no2, 57-66

UNECE (2003) “Basic elements for the UNECE strategy for Education For Sustainable Development” Statement of Education Of Sustainable Development by the UNECE Ministers of the Environment, UNECE 5th Ministerial Conference “Environment for Europe” Kiev, 21-23 May 2003

The institute for Citizenship, www.activecitizenship.org

Walburton J., Smith J. (2003) Out of the Generosity of Your Heart: Are we creating Active Citizens through Compulsory Volunteer Programmes for Young People in Australia Social Policy & Administration Vol. 37 (7) pp772-786